

Refik Ličina “Priča o svicima”

1.

U pozni sumrak, kad zraka utamni i dobije boju prezrelih kupina, zasvijetli u polju prvi svitac. Ko ga opazi, taj mu se raduje.

- “Pao je negdje prvi snop” – kaže Hame.
- “Počela je žnjetva u Misiru” – tvrdi stari Ahmo, a kada ga neko pita gdje mu je taj Misir, on raširi oči a nabora lice, pa opsuje: “Lom vrat, dalavero, baš će tebi kazat đe je Misir lijepi”. Zato ga svi zovu Ahmo Misir. Pemba veli da su svici fenjerčići koje nose vile kada idu na močila da udave Draga Debeloga i ukoče kamen vodenički. Drago im se zamjerio jer po selu priča da ljubavi s njima i da ih hrani ko krmače, užegлом prekrupom i tricama.

Jednog akšama svrnuo je kod nas Kamber Kuka. Veče je bilo vedro i toplo, pa smo sjeli u avliju. Njive ječma i pšenice, pod avlijom, gorjele su zapaljene rojevima svitaca.

- E, veseli muhadžiri – uzdahnuo je Kamber – a evo ih, stižu, da obidu žita.

Beci ga je pogledao čudno, kao da je htio nešto da ga pita, ali ga nije ništa upitao. Ja sam gledao kuda Kamber gleda.

- Misliš, svici? – pitao sam.
- Te jes, oni.
- Što ih zoveš muhadžiri?
- Hvala vi na besjedi i na kahvi – reče Kamber i diže se. – De, da idem, kuća mi je blizu šume, hoće mi je neko ugrabiti...

I onda se zaputio preko polja.

– Šta mu bi? – pitao sam Becija. – Što mi nije rekao?

– Šta ti nije rekao?

– Ono o svicima.

– Ah, pusti Kambera, Bog zna šta bi nakitio. Njegova je mašta žešća od Azine. Ti znaš da su svici insekti koji imaju specijalne ćelije na donjem dijelu tijela i one, te ćelije, sadrže jednu materiju, po imenu luciferin, koja svijetli kako bi se lakše mužjak i ženka u tami pronašli...

– Ne pitam te to. Pitam zašto ih zovu muhadžiri?

– Šta ja znam. Seoske priče i predanja. Oni ni jednu životinju ne nazivaju pravim imenom. Pauk im je putnik, lasica im je nevestica, krtica im je zemanac, a eto, svici su im muhadžiri.

– Šta su muhadžiri?

– Ljudi, brate. Ljudi koji su iz ovih u druge krajeve otišli. To je bilo davno. Te seobe, mislim. Ljudi su uvijek u pokretu i lutaju od jednoga do drugoga mjesta, pokrajine, države, kontinenta. I uvijek će to činiti.

Ništa, mislio sam, pitaču Mursela.

2.

Sreo sam ga kod izvora, kad sam Nonu pojio. Brao je liske divlje nane i krastio mlado granje za lisnike. Nije htio ništa da mi priča o svicima.

– Kleta starost. Pamet mi je ishlapela. Eto, ne znam je li juče bila srijeda ili četvrtak. Šta veliš, četvrtak?

Ja sam uhvatio nekoliko svitaca, naređao ih na dlan i rekao:

– Sad ću da ih ubijem. Sad ću stegnut prste u pesnicu.

– Nemoj, jadan, grehota je! Ništa ti nijesu uradili.

– Hoćeš li mi onda reći zašto se zovu muhadžiri?

– Ne ja, beli.

– E sad ću ih ubiti.

– Ubij, silo, ubij...

Nisam ih mogao ubiti. Pustio sam da odlete. I oni su poletjeli, osim jednog. Jedan je ostao na mom dlanu.

Nisam htio da se vratim kući sa Murselom. On je jarad potjerao kroz šumarak, a ja Nonu uz ledinu. I onda sam hitao i hitao, kako me ne bi sustigao. Ali me je stigao kod jabuke đule, jer je Nona bila steona i teško je išla uz padinu.

– Ne ljuti se, more, da ti babo čuje šta zborimo, beli bi me rezil učinio. Ama ne ljuti se, kućo lijepa ...

Sjeli smo uz ivicu njive da se odmorimo i gledali kako se nad žitom pale i gase pozni svici. I Mursel mi je počeo pričati. Muhadžiri su živjeli u Šavcima sve dok ih nisu vlasti protjerale u tuđinu. Njihove kuće i imanja podijelili su ljudima koje su dovukli sa planina Golije i Rogozne.

Šavčani su veremili u svijetu i molili vlasti da ih vrati, ali su molili uzaludno. I onda su pomrli od tuge. I kada su pomrli, došli su u dženet, ali su i dalje bili tužni. Bog se tome začudio. Pitao ih je zašto su tužni na tom mjestu gdje su svi drugi sretni i veseli. Zar im se ne sviđaju dženetske bašče, izvori i voćke i dženetska žita i pašnjaci? Muhadžiri su odgovarali da im se sviđaju ali da im srca čeznu za izvorima, voćkama i žitom koje su u Šavcima ostavili. I tu bi se zaplakali. Bogu je taj plač dosadio. Dobro, rekao je, učiniću da jednu heftu u godini provedete na tim vašim imanjima. Birajte doba kad želite ići na viđenje i birajte sura u koja ću vas prometnuti. I muhadžiri su odabrali ljeto kada prva žita dozrijevaju i odabrali su sure svitaca kako bi mogli putovati noću i sami sebi osvijetliti pute. I Bog im je uslišio želju i oni dolaze svakog ljeta i Šavčani se tome dolasku raduju.

3.

Gledao sam svica na mom dlanu.

- Šta ti, onda čekaš? Leti! Gledaj, Mursele, samo što se nije ugasio.
- Velike je pute prevalio, zar se umorio. Spusti ga u travu pa hajdemo, omrkosmo pričajući.
- Nisam ga spustio u travu. Nad travom su, bučni kao bombarderi, kružili gundelji i ako bih ga spustio, oni bi ga ubili. Spustiću ga na terasu. Tu nema gundelja i sem toga odande se vide žita i ne mora da leti i da svijetli kako bi ih video. Ali on je počeo da hmili i dlan me je zasvrbeo i ja sam ga metnuo na drugi i on mi se probudio. Raširio krilca, snažno zasvijetleo.
- Sad će da poleti – rekao sam. I čekao. On je samo zujao krilcima, kao da ih oštari i fenjerčić mu se palio i gasio. A onda je krenuo uz kažiprst, došao do vrha, pa se opet vratio na sredinu dlana, preklopio krilca i fenjerčić ugasio.
- Gle, Mursele, ovaj zaspala. Baš je blesav, što ne spava danju? Bolje mu je bilo da nadligeće svoju kuću i imanje pa da poslije, u dženetu, ne kuka i veremi.
- Šta znam, rode. More bit da se tebi više uželio...
- Meni?
- Ne umije da se kaže. More bit je neko od tvoje rodbine. Eto, svezo ti se za dlan, za drugo ne haje...ih, kako se izvrnuo. Ko vaktile Arslan. E, veseli, Arslan. Lego bi ti on na guvno, zadrijemao i dok ne bi zapuhalo i snijeg pao do koljena, ne bi Arslan brkom pomjerio.
- Koji Arslan?

– Kako koji? On ti dođe... šta vam ono Arslan dođe... Pa, jah, blizu... Šta je Mujo tvome babu?

– Brat. I to mlađi.

– I mlađi i bolji. Ovaj je Arslan brat tvom djedu. Da l bijaše mlađi, da l stariji, jadi me znali ako znam.

– I njega su, znači, najurili.

– Pogane je muke on vidjeo. Piso mi je crnjan iz Pendika 1. Izbismo li ovo na Dvoglave. Izbismo, dina mi.

– A gdje je živio. U tome Pendiku?

– Baš se siti napričasmo. Mirne krave, aman jarabi! Bješe li joj ime Nona? Ide ti za stopom, baš ko pašče. Namily se sutra, ako kiša ne udari. Da beremo onu trešnju kod starih kotara...

I zatim je okrenuo niz ornicu, a ja pravo.

Ugnao sam Nonu, utjerao jarad u košaru.

Terasa je bila prazna, svjetlo u hodniku ugašeno. Gorjelo je kod Becija. Ušao sam u njegovu sobu. On je sjedio uz policu i listao jednu staru, trošnu knjigu.

– Gdje je mama? – pitao sam.

– Ti si, stari. Tu je negdje, s Pembom.

Sjeo sam na pod, ispružio dlan i čekao. Svitac se odmah probudio, zamsio nožicama i sa onim prednjim opipao tepih. Nije mu se svidjeo. Stajao je na ivici prsta i gledao.

– Cvikaš, cvikaš – rekao sam.

– Molim? – rekao je Beci.

- Kažem njemu. Ne smije da siđe.
- Šta da siđe? Ko da siđe?
- Ovaj moj muhadžir.
- A?
- Našao sam ga kod izvora. Došao je izdaleka, pa se umorio...

Beci je ustao. Krenuo je k meni, pa zastao. Češkao je bradu, gledao me. Češkao je bradu, otvarao usta, uzdisao.

- Ime mu je Arslan. Dedov svojta. Doveo sam ga na konak.

Ali on me nije čuo. Već se bio zamislio i gledao kao riba, ni ovamo, ni tamo. I onda ga možeš dozivati dok ti grlo ne promukne, možeš mahati rukama i skakati, uzaludu – on se, kako Hame kaže, iz ovoga svijeta u nekakav drugi prometnuo.

1 Iz Arslanovih pisama, 27. 04. 1953. god.

“...Bije nas svaka nevolja. Daju nam tajin, 22 pare dnevno po glavi, ali ne isplaćuju redovno. Sa tom crkavicom ne moremo da namirimo naše potrebe. Nema zarade, a Turkuše će ti prije odmoći no pomoći. Neki od nas umakoše za Bursu da ondje traže nadnicu ali ih zaptije pohvataše i ovamo dotjeraše. Makli su nam naša stara prezimena i neka nam nova nadenuli. Jadi naši nad jadima. Sa l što nijemo pocrkali, taki smo ti...”

11. 7. 1955.

“Ja sam živ, hvala Bogu, samo mi je od dana do dana teže i nikad se čovjek obviknut ne more. Niko ne radi ništa već ako ima Bošnjak jednu žutu medžidiju ili dvije, pa ode u selo da kupi što, neće ga ubiti, već mu uzmu

pare pa kažu: hajde sad kajamakamu pa tuži. Tako mi boga, ne more se živ preteći. Turkuše gledaju na nas ko na krmke. Nema dana a da ne plačemo. Nemam pasoša da bježim, niti imam jedne žute banke. Drugi Šavčani su u Sivri Hisaru, vilajet Angora, pate se i plaču. Turkuše nas ne trpe, pa kako s njima more biti sloge i mira, jer su to ljudi zadrti i kavgadžije, prebiju nas pa nas poslije hapse i zatiru. Ne gledaju ni na čiji džan i obraz i kad se koja žena udalji od kuće, ka vuci nasrnu. Ovo ti, brate, malo namrčih, više ne smijem.”